

publikaties

Met bijdragen van KEES LANGEVELD, MARTIN DE JONGE, BEN KRUISEN EN HENK WIJKHUISEN

Weidevogels

ALBERT BEINTEMA, OENE MOEDT EN DANNY ELLINGER, 1995. *Ecologische Atlas van de Nederlandse Weidevogels, met medewerking van SOVON en IBN. Uitg. Schuyt & Co. Haarlem. ISBN 90 6097 391 7. Prijs f 98,50.*

Het is verbazend wat in korte tijd voor kwaliteit aan boekwerken op de markt wordt gebracht. De onvolprezen "Ecologische flora" is inmiddels afgerond en er komt al weer een nieuw standaardwerk van vijf delen over vegetatie in Nederland.

Op het terrein van de ecologie van de fauna zijn de ontwikkelingen minder ver, maar wat er tot nu toe verschenen is staat eenzaam aan de top. Het begon in 1992 met de "Ecologische Atlas van de Dagvlinders in Noordwest-Europa" door F.A. Bink, gevolgd in 1993 door de "Ecologische Atlas van de Nederlandse Roofvogels" door Rob Bijlsma. Inmiddels is de "Ecologische Atlas van de Nederlandse Weidevogels" verschenen, die in ruim 350 pagina's een schat aan informatie geeft over weidevogels.

Alle drie verschenen bij Uitgeverij Schuyt & Co in Haarlem.

Het boek, of beter het standaardwerk, is uitgegeven in samenwerking met het Instituut voor Bos- en Natuuronderzoek (IBN) en de Samenwerkende Organisaties Vogelonderzoek Nederland (SOVON). Alle kennis over weidevogels uit deze organisaties is bijeen gebracht door bioloog Albert Beintema en de weidevogelkenners Oene Moedt en Danny Ellinger. De laatste twee zijn wellicht nog bekender als natuurfotograaf. Dit komt dan ook in het boek tot uiting, want de foto's behoren tot de absolute topklasse. In die zin is deze atlas kwalitatief iets beter dan de "Ecologische Atlas van de Nederlandse Roofvogels", waar het beeldmateriaal een enkele maal van mindere kwaliteit was.

Het boek is sterk en volledig van opzet. Allereerst wordt uit de doeken gedaan wat weidevogels zijn, die vervolgens in primaire- en secundaire weidevogels worden onderverdeeld. Het gedrag komt in beeld, de eieren en kuikens worden beschreven en de geschiedenis van de weidevogels en hun leefgebieden verteld. Dan volgt een bespreking per provincie en vervolgens gaan we via Europees verband ook ver van huis, tot aan Patagonië toe. Opmerkelijk is dat ook het weidevogelbeleid wordt beschreven, omdat niets vergankelijker is dan nota's, plannen en regelgeving. En tot slot voor degenen die alle beweringen willen natrekken een literatuurlijst van 1840 bronnen!

Dit boek behandelt de ecologie van 28 bijzondere Hollandse vogels, waarvan het grootste deel ook in de duinen broedt. Het is helder geschreven en soms zelfs leuk als ik lees dat ouders van nestblijvers "zich helemaal te pletten rennen". Mijn vooroordelen worden bevestigd, als blijkt dat de Friezen weinig op hebben met moderne inventarisatie-methoden. En soms bespeur ik enige beroepsdeformatie als Beintema de Italianen en Fransen bedankt voor hun "prachtige reeks terugmeldingen" van Grutto's dankzij de voorjaarsjacht.

Het is een boek dat alleen in superlatieven beschreven kan worden en daarmee is de prijs van bijna honderd gulden verklaard. Het is ook een boek dat iedere, zichzelf respecterende vogelaar binnen handbereik moet hebben en derhalve een prima idee voor onder de kerstboom.

Ik hoop dat uitgeverij Schuyt in 1996 het goede voornemen heeft om verder te gaan met de serie ecologische atlanten.

Natte duinvalleien

K. VAN BECKHOVEN, 1995. *Rewetting of coastal dune slacks: effects on plant growth and soil processes. Proefschrift Vrije Universiteit, Amsterdam.*

Herstel van natte duinvalleien is één van de zaken waar Stichting Duinbehoud zich van oudsher voor inzet. Het is inmiddels een oud verhaal: de kenmerkende vegetatie van vochtige duinvalleien is sterk in omvang afgenomen door de verdroging van de duinen. Duinriet en pijpestrootje zijn er voor in de plaats gekomen. Laat de grondwaterspiegels in de duinen stijgen, dan kunnen karakteristieke soorten als knopbies, pamaasia en moeraswespensorchis weer terugkeren. De ervaring heeft geleerd dat dat makkelijker gezegd is dan gedaan. Of die bijzondere planten terug kunnen keren, hangt niet alleen af van de waterstand. Vernatting kan invloed hebben op allerlei processen in de bodem, die op hun beurt weer de plantengroei beïnvloeden. De schrijfster van dit proefschrift heeft gekeken naar het effect van vernatting op die bodemprocessen en op de plantengroei. Ofschoon het resultaat niet geheel verrassend is, heeft het onderzoek in elk geval tot een paar duidelijke conclusies geleid.

De uitgangssituatie in verdroogde duinvalleien is anders dan in de oorspronkelijke natte duinvalleien: de beschikbaarheid van stikstof en fosfaat in natte duinvalleien was laag, terwijl die in verdroogde duinvalleien meestal is toegenomen. In een aantal verdroogde valleien komt nog knopbies voor. Juist in de knopbiesvegetatie bleek ondermeer het stikstofgehalte laag te zijn, vergeleken met zones met pijpestrootje. Dit kan betekenen dat regeneratie van de karakteristieke vegetatie de beste kans heeft in zones met knopbies.

Eén van de belangrijke bodemprocessen is mineralisatie: het vrijkomen van voedingsstoffen (zoals stikstof en fosfaat) door het verteren van afgestorven plantdelen. Als de bodem door vernatting verzadigd raakt met water, blijkt de stikstofmineralisatie zeer laag te zijn. De beschikbaarheid van fosfaat neemt echter toe, zo bleek uit het onderzoek. Dit is ongunstig voor het herstel van de karakteristieke duinvalleivegetatie. Toediening van fosfaat had geen invloed op de groei van knopbies, terwijl de groei van duinriet en pijpestrootje juist toenam. Het valt dus te verwachten dat duinriet en pijpestrootje zich door vernatting zullen uitbreiden.

Knopbies en duinriet groeien beide het best onder natte omstandigheden. Onder die omstandigheden bleek knopbies de groei van duinriet te remmen. Helaas is knopbies in de Nederlandse duinen niet algemeen. In de

meeste valleien waar de grondwaterstand stijgt zal duinriet dus ongehinderd zijn gang gaan. Er is gelukkig een remedie. In het proefschrift wordt aanbevolen om te maaien en het maaisel af te voeren, want op die manier kunnen grote hoeveelheden fosfaat verwijderd worden.

Er zijn nogal wat gebieden in de Nederlandse duinen waar de beheerders hun best doen om de grondwaterstand te laten stijgen, mede om de karakteristieke vegetatie van de natte duinvalleien te laten terugkeren. Deze beheerders hebben kennelijk al rekening gehouden met de aanbeveling uit het proefschrift, want aanvullende beheersmaatregelen als maaien en plaggen worden al in diverse gebieden uitgevoerd.

Duinvalleien

A.P. GROOTJANS, E.J. LAMMERTS, F. VAN BEUSEKOM, E.A., 1995. *Kalkrijke duinvalleien op de Waddeneilanden; Ecologie en regeneratiemogelijkheden. Uitgave KNNV, Utrecht. f 44,50 (leden 39,50), te bestellen door overmaken plus f 6,- verzendkosten op giro 13028 tnv KNNV-Uitgeverij te Utrecht o.v.v. bestelling NB62 + titel.*

Voor wie in kort bestek wil weten waar de vaderlandse duinecologen zoal hun tijd in stoppen, is dit boek een must. Het is een zeer leesbare neerslag van ruim 10 jaar ecohydrologisch onderzoek van de duinvalleien op de Waddeneilanden. Vanaf het schaalniveau van de moeraswespenorchis tot de schaal van het hydrologisch systeem van Schiermonnikoog wordt een analyse gegeven van de achteruitgang van de natuurwaarden in de kalkrijke duinvalleien.

De auteurs zoeken naar de voorwaarden waaronder typische duinvalleivegetaties met veel Rode Lijst-soorten kunnen groeien. Uit uitvoerig onderzoek op lokatie naar plantensoorten, vegetatietypen, kalkgehalte, hydrochemie en grondwaterstroming met een schuin oog naar de geschiedenis van deze factoren, blijkt dat vooral de toestroming van kalkrijk grondwater, jaarlijkse inundatie en periodieke verwijdering van organische stof essentieel zijn. Dan houdt een knopbiesvegetatie het wel enkele decennia vol. Dankzij uitstuiving, sluftvorming of verzoeting van strandvlaktes kan dan weer elders een goede start gemaakt worden. De opmerking dat ecologen en natuurbeheerder zich niet als artsen kunnen opstellen stemt tot bescheidenheid. Zelfs de kennis van een "duurzame behuizing" is beperkt. Maar met die kennis en de ervaringen van regeneratieprojecten, die in het boek ook informatief zijn beschreven, moeten we het doen. Als wij zorgen voor vrijheid voor duinvormende processen en het nodige plagwerk, zullen de Rode Lijst-soorten hun aandeel leveren.

Vegetatie van Nederland

SCHAMINÉE, J.H.J., A.H.F. STORTELDER EN V. WESTHOFF, 1995. *De Vegetatie van Nederland. Deel 1. Inleiding tot de plantensociologie - grondslagen, methoden en toepassingen. Opulus Press, Leiden/Uppsala. ISBN 91-8871-604-X. Prijs f 90,- + f 6,- porto per deel (vijf delen). Tot 31 december 1995 zijn alle delen te bestellen tegen een speciale intekenprijs van f 380,- voor vijf delen. Voor meer informatie: Opulus Press Nederland, tel: 071-5890168.*

De Vegetatie van Nederland - methoden, grondslagen en toepassingen is het eerste deel

van een serie van vijf boeken over de plantengemeenschappen in Nederland. De overige delen zullen de komende 2 jaar worden gepubliceerd. Deel 2 over de watervegetaties is in november verschenen (NB Ik hoop dat dat zoals eerder aangekondigd inderdaad gebeurt). Deze boeken zijn de opvolger van het bekende boek over plantengemeenschappen in Nederland door Victor Westhoff en Hanneke Den Held uit 1968. Samen met de drie boeken over Wilde Planten in natuurgebieden en de vijf delen van de Ecologische Flora vormen zij een prachtig drieluik over de natuurlijke begroeiing in ons land. Ik (Ben) ken geen ander land waar zoveel lezenswaardige en rijk geïllustreerde literatuur over dit onderwerp beschikbaar is. Zou, dat misschien komen door het grote draagvlak voor natuurbescherming in ons land waar de natuur al decennia zwaar onder druk staat?

Deel I van de Vegetatie van Nederland vormt de basis van de serie en behandelt in de eerste plaats de methoden, die zijn toegepast bij de analyse en samenstelling van de plantengemeenschappen, welke in de andere delen zullen worden beschreven. Deel I biedt nog veel meer. Het gaat in op de geschiedenis van de vegetatiekunde of plantensociologie, de principes van de verschillende "scholen" die zijn ontstaan, de vegetatiegeografie, de vegetatiekartering etc. Kortom een naslagwerk over tal van vegetatiekundige aspecten. Het wetenschappelijk karakter van het boek maakt het bij uitstek geschikt voor vakmensen.

Ik denk, dat ook zeker niet-vegetatiekundigen interessante informatie uit het boek zullen putten. Zo is er een hoofdstuk over toepassingsmogelijkheden van deze kennis. Kennis over voorkomen en ontwikkeling van vegetaties in een bepaald gebied geeft een beeld over de toestand van het milieu, biedt aanknopingspunten voor natuurbeheer, de landbouw en de ruimtelijke ordening. Een voorbeeld van het laatste is de toepassing ervan in Milieu Effect Rapportages (MER's). Ik vind het jammer, dat er in dit hoofdstuk geen aandacht is voor het aspect educatie en voorlichting. Dat de plantenwereld vanuit zichzelf een dynamische ordening vertoont, weerspiegelt de veerkracht van de natuur en is een mooie tegenhanger van het domdenken!

Conclusie: dit boek is vooral geschikt als vegetatiekundig naslagwerk. Het is onmisbaar voor degenen die de overige delen van de serie willen gaan gebruiken. Dit geldt zowel de plantensocioloog als degene die deze kennis op een goeie manier wil toepassen.

Over Thijssse

JAN-PAUL VERKAIK, 1995. *Jac. P. Thijssse, een leven in dienst van de natuur*. Uitgave Walburg Pers, Zutphen. ISBN 90-6011-950-9. Prijs f 39,50.

Je kunt je afvragen wat er nog valt toe te voegen aan geschriften over de persoon van Jac. P. Thijssse. Maar omdat Thijssse dit jaar vijftig jaar geleden stierf, is een herdenkingsboek onvermijdelijk en zo geschiedde. "Jac. P. Thijssse, een leven in dienst van de natuur" is een aantrekkelijk boek geworden, dat door verschillende mensen is samengesteld onder leiding van de Amsterdamse historicus Verkaik.

De meerwaarde van het boek zit mijns inziens in de objectivering van de persoon Thijssse, die in dit boek nu eens niet als een heilige is neergezet. Ofschoon het beeld van een beminlijk mens overeind blijft, is met dit boek duidelijk geworden dat Thijssse in de

ontluikende natuurbescherming toch vooral de rol vervulde van een primus inter pares. Rondom Thijssse verkeerden tal van initiatiefrijke lieden met nieuwe ideeën die in Thijssse een medestander vonden. Thijssse bleek uitstekend in staat om de heersende tegenstellingen binnen de natuurbescherming te overbruggen. Maar Thijssse was toch vooral de veldbioloog, die de natuursport wist te populariseren, onder meer met de onovertroffen Verkade albums.

Bij de nuancering die Verkaik aanbrengt bij Thijssse's rol als natuurbeschermer valt één aspect in het oog dat altijd onderbelicht is geweest, namelijk Thijssse als jager. Piet van Seeters beschrijft Thijssse in de Volkskrant van 28 oktober 1995 zelfs als een "beminlijk natuurvriend met scheutje jagersbloed". Het zou echter geen recht aan Thijssse doen om dit standpunt niet te bezien in het licht van zijn tijd. Veel van Thijssse's vrienden behoorden tot het gefortuneerde en machtige deel der natie, waar een herenjacht tot de mores van het milieu behoorde. Bovendien was het natuurbeeld in Thijssse's tijd vooral op patronen geënt en niet op processen. Thijssse moest niets hebben van konijnen in de duinen, omdat die alle orchideeën opvrat.

Het boek is een verfrissing na alle hagiografieën over Thijssse en alleen daarom al de moeite waard om te lezen.

Door Thijssse

JAC. P. THIJSSE, 1995. *Eik en Beuk. Uitgeverij Tellus, Zutphen. Bij aankoop van Verkade producten f 19,90 (zie actieverpakkingen in de winkel), anders f 29,90.*

Oude tijden herleven! Er is weer een Verkade-album van de hand van Jac. P. Thijssse verschenen, 50 jaar na zijn overlijden. Vorig jaar pas kwam het manuscript uit het archief van de firma Verkade tevoorschijn, terwijl het al in 1935 had moeten verschijnen. Toch laat het boek zich lezen alsof het pas onlangs geschreven is. Wat kan die man meesterlijk vertellen! In zes hoofdstukken beschrijft Thijssse hoe de eik en de beuk ons land bereikt hebben, hoe beide bomen groeien en bloeien, en tenslotte wat je in een eiken- of beukenbos aan medeschepselen kunt tegenkomen. De galverwekkers krijgen extra aandacht in een apart hoofdstuk. Aanvankelijk was ik bang dat het allemaal oud nieuws zou zijn, maar wat heb ik mij vergist! Ongeduldig zit ik nu op de lente te wachten. Thijssse beschrijft het uitlopen van de beuk in het voorjaar zó beeldend, dat het lijkt of je naar een versnelde filmopna-

me zit te kijken. De mooie plaatjes dragen daar natuurlijk aan bij, maar ik zou het zo graag in het echt zien. En als ik de aanwijzingen in het boek goed heb gevolgd, dan zou het eikeboomje in mijn tuin komende herfst galappels moeten dragen. Zo is eigenlijk het hele boek: inspirerend, aktiverend. Thijssse vertelt het allemaal zó leuk, dat je voortdurend zin krijgt om het met eigen ogen te gaan zien. Verschillende malen noemt hij terreinen aan de binnenduinrand: Elswout, Wassenaar, de Blauwe Trappen bij Bloemendaal. Dat mag voor lezers van DUIN een aansporing zijn om dit boek te gebruiken als leidraad bij hun boswandelingen. U hoeft er niet eens Verkade-koekjes voor te eten: ook zonder de korting die de firma verleent is dit boek elke stuiver van zijn prijs waard.

Kruiden

ROGER PHILLIPS & NICKY FOY, 1995. *Kruiden, zelf kweken, zoeken en gebruiken*. Uitgave Het Spectrum Utrecht, 2e druk. ISBN 90 274 4460 9. Prijs f 59,50.

In DUIN 93:3 beschreef ik (Henk) een tweetal boeken uit de serie natuurgidsen van Het Spectrum. Het bijzondere van deze serie is dat foto's van de plant zelf staan afgebeeld waar andere boeken illustraties gebruiken. De tekst is eenvoudig en informatief en daarom voor iedereen toegankelijk die meer wil weten over het onderwerp.

In "Kruiden, zelf kweken, zoeken en gebruiken" worden meer dan vierhonderd kruiden beschreven met hun toepassing in de keuken, als basis voor verf of als medicijn. Op excursies heb ik gemerkt hoe groot de interesse is voor de waarde die bepaalde kruiden hadden in de geschiedenis. Planten blijken dan niet alleen maar onderdeel van de natuur, maar ook voor het menselijk heil van belang en dat prikkelt ieders belangstelling.

Het boek is van de hand van Roger Philips, die ook voor andere delen in deze serie tekende. Aardig is dat in de Nederlandse uitgave een lijst met adressen is toegevoegd van kruidentuinen en leveranciers van planten en zaden. Helaas stond "mijn" kruidentuin in Beeckestijn/Velsen niet vermeld, maar dat doet geen afbreuk aan dit fraai uitgevoerde boek.

'Duurzame Energie' schoon genoeg

We willen niet beweren dat „Duurzame Energie” HÉT antwoord is op het afzien van kernenergie.

„Duurzame Energie” is wel dringend nodig om de wereld leefbaar te houden.

Wij vragen ook uw medewerking. Maak familie, vrienden, kennissen abonnee voor f 65,- (en f 3,90 BTW).

Ik neem een **duurzame** jaarabonnement op **energie**

Naam:

Adres:

Stichting Tijdschrift Duurzame Energie
G. Le Belle
Voorweg 9 - 1871 CK Schoorl

Zonder „Duurzame Energie” valt er niet meer te leven